

LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖ

N U T A R I M A S
DĖL NACIONALINĖS PROGRAMOS PRIEŠ VAIKŲ KOMERCINIŲ SEKSUALINIŲ
IŠNAUDOJIMĄ IR SEKSUALINĘ PRIEVARTĄ

2000 m. sausio 11 d. Nr. 29
Vilnius

Siekdama užtikrinti vaiko teisių bei teisėtų interesų apsaugą ir sumažinti galimybę vaikams tapti seksualinės prievartos bei komercinio seksualinio išnaudojimo aukomis, Lietuvos Respublikos Vyriausybė n u t a r i a:

1. Pritarti Nacionalinei programai prieš vaikų komercinį seksualinį išnaudojimą ir seksualinę prievartą (pridedama).
2. Pavesti Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai sudaryti koordinavimo komisiją 1 punkte nurodytos programos vykdymui užtikrinti.
3. Pritarti nuostatai, kad lėšų, kurių reikia 1 punkte nurodytai programai finansuoti, sąmatą kiekvienais metais sudaro ir tvirtina Socialinės apsaugos ir darbo ministerija.

MINISTRAS PIRMININKAS

ANDRIUS KUBILIUS

SOCIALINĖS APSAUGOS IR DARBO MINISTRĖ

IRENA DEGUTIENĖ

NACIONALINĖ PROGRAMA PRIEŠ VAIKŲ KOMERCINIŲ SEKSUALINIŲ IŠNAUDOJIMĄ IR SEKSUALINĘ PRIEVARTĄ

I. BENDROSIOS NUOSTATOS

1. Prievarta (ir seksualinė) prieš vaikus, komercinis seksualinis jų išnaudojimas –aktuali problema ne tik Lietuvoje, bet ir kitose valstybėse. Lietuvoje pastaruoju metu į ją imta žiūrėti kaip į psichologinę, teisinę, socialinę vaiko teisių pažeidimų problemą.

2. Pagal Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos, kurią Lietuvos Respublikos Seimas ratifikavo 1995 metais, 19 straipsnį valstybės, konvencijos dalyvės, įsipareigoja imtis visų reikiamų teisinių, administracinių, socialinių ir švietimo priemonių, kad vaikai būtų apsaugoti nuo prievartos ir seksualinio išnaudojimo.

3. Komercinis seksualinis vaikų išnaudojimas – viena iš organizuoto nusikalstamumo sferų, todėl labai svarbu imtis visų priemonių, kad kuo mažiau vaikų patektų į nusikalstamų grupuočių akiratį.

4. Ši programa parengta pagal 1996 metais Stokholme įvykusio Pasaulinio kongreso prieš komercinį ir seksualinį vaikų išnaudojimą priimtą deklaraciją ir veiksmų prieš komercinį ir seksualinį vaikų išnaudojimą planą. Šiame kongrese dalyvavusios valstybės įsipareigojo imtis specialiųjų vietinio, nacionalinio, regioninio ir tarptautinio masto priemonių, siekdamas apsaugoti vaikus nuo komercinio seksualinio išnaudojimo ir seksualinės prievartos.

Ši programa parengta taip pat vadovaujantis Europos Tarybos, Europos Sąjungos, Šiaurės Šalių Tarybos bei Baltijos Jūros Valstybių Tarybos priimtais dokumentais vaiko teisių apsaugos klausimais, rengiamais bendrais projektais ir programomis vaiko teisių apsaugos srityje.

5. Ši programa susijusi su esamomis ar rengiamomis vaiko teisių bei teisėtų interesų apsaugos programomis: Valstybine sutrikusio vystymosi vaikų sveikatos programa, kuriai pritarta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1996 m. gegužės 10 d. nutarimu Nr. 559 „Dėl Valstybinės sutrikusio vystymosi vaikų sveikatos programos“ (Žin., 1996, Nr. [46–1122](#)), Vaikų ir paauglių nusikalstamumo prevencijos nacionaline programa, kuriai pritarta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1997 m. kovo 6 d. nutarimu Nr. 197 „Dėl Vaikų ir paauglių nusikalstamumo prevencijos nacionalinės programos“ (Žin., 1997, Nr. [21–510](#)), bei Organizuoto nusikalstamumo ir korupcijos prevencijos programa, kuriai pritarta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. sausio 15 d. nutarimu Nr. 62 „Dėl Organizuoto nusikalstamumo ir korupcijos prevencijos programos“ (Žin., 1999, Nr. [10–220](#)). Ši programa turėtų sietis ir su numatoma parengti Prostitucijos ir prekybos žmonėmis kontrolės ir prevencijos programa.

6. Programos reikėjo dar ir tam, kad būtų kompleksiskai išnagrinėtos nusikalstamumo prieš vaikus problemos, koordinuojamos jau priimtoms programoms, taip pat imtasi kompleksinių priemonių (socialinių, sveikatos, psichologinių, švietimo, juridinių), kad būtų kliudoma komerciniam seksualiniam vaikų išnaudojimui, seksualinei prievartai prieš juos ir deramai atsakytų visi tie, kurie stengiasi įtraukti vaikus į nelegalų verslą – pornografiją ir prostituciją – arba patys seksualiai juos išnaudoja.

II. SITUACIJA

7. Prievartos prieš vaikus mastą nustatyti sunku, kadangi smurtautojas ir vaikas dažniausiai labai artimi. Lietuvoje turimi duomenys, taip pat ir kitų valstybių patirtis rodo, kad vaikai dažniausiai patiria smurtą (ir seksualinę prievartą) šeimoje ar jiems artimoje aplinkoje, tik vienu atveju iš dešimties smurtautojo vaikai nepažįsta. Vaikai bijo papasakoti apie patirtą ar patiriamą smurtą, dažniausiai tyli ir kenčia. Dėl to vaikų patiriama seksualinė prievarta lieka neatskleista, o

smurtautojai nenubausti. Vaikai, patyrę seksualinį ar kitokį smurtą ugdymo institucijose, dažnai negauna pedagoginės-psichologinės pagalbos arba gauna jos nepakankamai.

Lietuvoje informaciją apie vaikų patiriamą seksualinę prievartą ir komercinį seksualinį jų išnaudojimą pagal kompetenciją kaupia ir saugo policija, teismai, asmens sveikatos priežiūros įstaigos, rajonų (miestų) savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnybos, įvairios nevyriausybinės organizacijos, kurių paskirtis – vaiko teisių apsauga. Turima medžiaga labai įvairi ir netikslė, todėl būtina atlikti mokslo tyrimus, kurie padėtų nustatyti reiškinio mastą, tinkamai formuoti valstybės politiką šiuo klausimu, leistų efektyviai naudoti turimus išteklius, taip pat padėtų ugdyti deramą visuomenės požiūrį į skriaudžiamą vaiką.

8. Smurtas prieš vaikus, nepilnamečių įtraukimas į nelegalų pornografijos verslą, nepilnamečių prostitucija ir anksčiau buvo pripažįstami kriminalinėmis veikomis, už jas skiriamos bausmės, tačiau didžiausia problema buvo ir lieka vaikų, patyrusių seksualinę prievartą, identifikavimas, priemonių, neleidžiančių seksualiai išnaudoti vaikus, sistemos bei jos įgyvendinimo mechanizmo sukūrimas, tolesnis teisinės sistemos tobulinimas šioje srityje, vaikų, patyrusių seksualinę prievartą, rehabilitacija, seksualinių smurtautojų gydymas ir rehabilitacija.

9. Komercinis seksualinis išnaudojimas gali sukelti rimtą visą gyvenimą išliekančių ar net gyvybei pavojingų padarinių vaiko fizinei, dvasinei bei socialinei raidai, patyręs seksualinę prievartą vaikas gali pastoti, mirti gimdydamas, jausti fizinę ar dvasinę negalią dėl patirtos prievartos, nesugebėti toliau gyventi pilnavertį gyvenimą.

Kol kas dažniausiai smurtą patyręs vaikas atskiriamas nuo šeimos ir įkurdinimas globos institucijose, tačiau kvalifikuotos pagalbos jose nepakanka.

10. Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas numato administracinę atsakomybę už vertimąsi prostitucija.

Šiuo metu galiojančios baudžiamosios normos orientuotos vien į baudimą ir formalų baudžiamąjį procesą, vaikas teismo proceso metu priverstas kelis kartu duoti parodymus ir kalbėti apie patirtą prievartą – dar kartą išgyventi nemalonius ir skaudžius įvykius bei patirtą skriaudą.

Labai svarbu užtikrinti vaiko (taip pat ir esančio proceso dalyviu komercinio seksualinio išnaudojimo byloje) teises baudžiamajame procese. Šiuo metu galiojančios Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso vaiko teisių apsaugos normos turi esminių trūkumų, kuriuos būtina panaikinti reformuojant nepilnamečių kriminalinės justicijos sistemą. Būtina užtikrinti apklausiamo vaiko teises, advokato ir kitų asmenų dalyvavimą apklausoje, sutrumpinti baudžiamąjį procesą, siekti, kad vaikai būtų apklausiami kuo rečiau.

11. Vidaus reikalų ministerijos duomenimis, 1998 metais nustatyta 317 nusikaltimų, kai suaugusieji panaudojo prievartą prieš vaikus (1997 metais – 377). Iš jų 5 – įtraukimas į prostituciją (1997 metais nebuvo). 1998 metais nustatytų nusikaltimų analizė rodo, kad 96 nusikalstamos veikos įvykdytos seksualinės prievartos motyvais: 1998 metais buvo atskleistas 71 išžaginimo atvejis (1995 metais – 84, 1996 metais – 83, 1997 metais – 80), 5 lytinio santykiavimo su lytiškai nesubrendusiu asmeniu atvejai (1995 metais – 9, 1996 metais – 5, 1997 metais – 2), taip pat 14 vyro lytinio santykiavimo su vyru atvejų (1995 metais – 10, 1996 ir 1997 metais – po 8).

Smurtas ir prievarta prieš vaikus skatina smurtą. Skriaudžiami vaikai dažnai patys tampa negailestingi kitiems. Vidaus reikalų ministerijos duomenimis, nemažai tokių nusikaltimų padarė patys vaikai: 1998 metais buvo atskleistas 21 išžaginimas (1995 metais – 33, 1996 metais – 29, 1997 metais – 16). Lytinio santykiavimo su lytiškai nesubrendusiu asmeniu bei vyro lytinio santykiavimo su vyru atvejų 1998 metais neatskleista, tačiau 1995–aisiais ir 1996–aisiais nustatyta po vieną lytinio santykiavimo su lytiškai nesubrendusiu asmeniu atvejį, taip pat 6 atvejai 1996 metais ir 2 atvejai 1997 metais, kai nepilnamečiai berniukai santykiavo su nepilnamečiais berniukais (Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 122 straipsnis).

12. Komercinis seksualinis vaikų išnaudojimas susijęs su organizuotu nusikalstamumu, šiuo atveju kalbama apie vaikų įtraukimą į prostituciją ir pornografijos verslą. Užkirsti kelią tokiai nusikalstamai veiklai labai padeda policijos pareigūnų tarptautinis bendradarbiavimas. Nuo 1991 metų Lietuva yra pilnateisė Tarptautinės kriminalinės policijos organizacijos (Interpolo) narė.

Lietuvos Respublikai šioje organizacijoje atstovauja Interpolo Lietuvos nacionalinis biuras, kuriame nuo 1998 metų paskirtas pareigūnas, atsakingas už prievartos prieš vaikus problemų nagrinėjimą.

III. SVARBIAUSIEJI PROGRAMOS TIKSLAI

13. Šioje programoje numatytos švietimo, teisinės, socialinės, medicininės, organizacinės bei informacinės priemonės jos strateginiam ir taktiniam tikslui pasiekti – sudaryti sąlygas kovoti prieš vaikų komercinį seksualinį išnaudojimą ir seksualinę prievartą, taip pat numatyti šios kovos būdus.

14. Siekiant strateginio, taktinio ir kitų programoje numatytų tikslų, būtina:

14.1. sukurti veiksmingą vaikų patiriamos seksualinės prievartos bei jų komercinio seksualinio išnaudojimo prevencijos priemonių sistemą, kuri ribotų neigiamą socialinės aplinkos įtaką, įvairius socialiai neigiamus reiškinius, sąlygojančius seksualinės prievartos prieš vaikus atsiradimą bei su šiais reiškiniais susijusias vaiko asmenybės pažeidimo apraiškas; būtina žadinti nepakantumą seksualiniams smurtautojams, organizuotoms nusikalstamoms grupuotėms, kurios kėsina į vaiko teises ir teisėtus interesus;

14.2. tobulinti teisinę bazę – sudaryti teises, organizacines sąlygas apsaugoti vaikus nuo seksualinės prievartos ir komercinio seksualinio išnaudojimo, ginti vaiko teises ir teisėtus interesus teismo bylos nagrinėjimo metu;

14.3. užtikrinti valstybės ir savivaldybių institucijų bei nevyriausybinę organizacijų, prisidedančių prie programos įgyvendinimo, bendradarbiavimą;

14.4. siekti efektyvaus dvišalio, regioninio ir tarptautinio bendradarbiavimo, palaikyti glaudų ryšį su įvairiomis tarptautinėmis organizacijomis, padedančiomis kovoti su vaikų komerciniu seksualiniu išnaudojimu ir seksualine prievarta prieš juos.

15. Svarbiausieji šios programos tikslai yra siekti:

15.1. strateginio tikslo – sukurti vaikų patiriamos seksualinės prievartos ir komercinio seksualinio išnaudojimo prevencijos priemonių sistemą;

15.2. taktinio tikslo – nustatyti svarbiausias seksualinės prievartos prieš vaikus bei jų komercinio seksualinio išnaudojimo priežastis, jų šalinimo būdus, pasirinkti tinkamiausias priemones strateginiam tikslui pasiekti, nustatyti jų įgyvendinimo etapus;

15.3. kitų tikslų:

15.3.1. kurti ir tobulinti įstatymų ir kitų teisės aktų bei jų įgyvendinimo sistemą, griežtinti baudžiamąją atsakomybę asmenims, padariusiems nusikalstamas (tarp jų ir seksualines) veikas prieš vaikus, taip pat tobulinti priemones, susijusias su vaiko, patyrusio smurtą ar tapusio seksualinio išnaudojimo auka, reabilitaciją. Svarbu ne tik tobulinti baudžiamosios teisės ir baudžiamojo proceso normas, bet ir pasirūpinti socialinės bei sveikatos apsaugos sistemų teikiamų paslaugų prieinamumu vaikams – seksualinės prievartos aukoms ir jų šeimoms (šeimų psichologinis konsultavimas, pagalba ištikus krizei ir kt.), taip pat tokių nusikaltimų prevencijos, informacijos rinkimo ir apdorojimo teisiniu reglamentavimu, įstatymų derinimu su tarptautiniais dokumentais;

15.3.2. sukurti subalansuotą institucijų ir atskirų subjektų, veikiančių vaiko teisių apsaugos srityje, bei jų atliekamų funkcijų sistemą, užtikrinti šios sistemos ryšius vietos savivaldos, valstybės ir tarptautiniu lygiu;

15.3.3. sukurti informacinę analitinę bei mokslinę metodinę sistemą, kuri sudarytų sąlygas kaupti ir nagrinėti, taip pat iš anksto numatyti vaikų komercinio seksualinio išnaudojimo ir seksualinę prievartą prieš juos tendencijas bei plitimą.

16. Viena iš svarbių sąlygų įgyvendinti programą ir sulaukti pozityvių rezultatų – programos valdymas bei jos priemonių koordinavimas. Tai ypač svarbu ir dėl to, kad ši programa – dalis kitų kovos su organizuotu nusikalstamumu programų.

IV. VAIKŲ KOMERCINIO SEKSUALINIO IŠNAUDOJIMO IR SEKSUALINĖS PRIEVARTOS PRIEŠ JUOS PREVENCIJOS SISTEMOS KŪRIMAS

17. Numatomi 2 pagrindiniai šios programos įgyvendinimo etapai:

17.1. pirmasis etapas – 2000–2001 metai. Būtina nustatyti vaikų komercinio seksualinio išnaudojimo bei seksualinės prievartos prieš juos mastą ir numatyti priemonės šių reiškinį kontrolei bei prevencijai stiprinti, taip pat užtikrinti kitų su šia programa susijusių programų įgyvendinimą;

17.2. antrasis etapas – 2002–2004 metai. Turėtų būti sukurti pagrindiniai prevencijos ir kontrolės sistemos elementai (patobulinta teisinio reguliavimo bazė, sukurta prevencijos ir kontrolės subjektų, teisinių, ekonominių, socialinių, organizacinių, informacinių analitinių priemonių sistema), leidžiantys kontroliuoti komercinio seksualinio vaikų išnaudojimo bei seksualinės prievartos prieš juos mastą. Taip pat turi būti įvertintas programos pirmojo etapo įgyvendinimas, prireikus tikslinami antrojo etapo uždaviniai, nustatomi tolesni uždaviniai, atsižvelgiant į pokyčius ir bendrąją situaciją.

18. Vaikų komercinio seksualinio išnaudojimo ir seksualinės prievartos prieš juos prevencijos sistemos sukūrimas susijęs su teisinėmis, ekonominėmis, socialinėmis, informacinėmis, analitinėmis, organizacinėmis ir kitomis šios programos įgyvendinimo priemonėmis (pagal 1 priedą).

19. Įgyvendinant programą, laukiama esminių pokyčių šiose srityse:

19.1. teisinės sistemos tobulinimo:

19.1.1. I etape – iki 2001 metų būtina parengti pataisas įstatymų, tiesiogiai susijusių su seksualine prievarta prieš vaikus ir komerciniu seksualiniu jų išnaudojimu, pasirengti įgyvendinti naujas teisės normas, užtikrinančias vaiko teisių ir teisėtų jo interesų apsaugą, taip pat užtikrinti, kad būtų įgyvendinamos Nacionalinėje vaikų ir paauglių nusikalstamumo prevencijos programoje, Organizuoto nusikalstamumo ir korupcijos prevencijos programoje, taip pat Nepilnamečių kriminalinės justicijos reformos koncepcijoje (kuriant efektyvią teisingumo vykdymo nepilnamečiams sistemą, užtikrinant proceso dalyvių teises) numatytos priemonės.

Remiantis įstatymų ir Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos vaiko teisių apsaugos nuostatomis, šiame etape būtina tobulinti parengtus Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso, Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso, Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso, Lietuvos Respublikos civilinio (ypač Šeimos teisės dalies) kodekso, Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso projektus – įtvirtinti vaiko teisių ir teisėtų interesų prioritetą bei apsaugą;

19.1.2. II etape – iki 2004 metų turi būti teisiškai įtvirtinti pagrindiniai seksualinės prievartos prieš vaikus ir komercinio seksualinio jų išnaudojimo prevencijos bei kontrolės sistemos elementai – pašalintos teisinio reglamentavimo spragos ir sveikatos, socialinės apsaugos, švietimo, informacijos rinkimo ir apdorojimo, tarptautinio bendradarbiavimo, teisingumo vykdymo ir kitokios veiklos netobulumai;

19.2. švietimo. Įgyvendinant programoje numatytus tikslus ir uždavinius šioje srityje būtina:

19.2.1. I etape:

19.2.1.1. suteikti pedagogams daugiau žinių apie vaikų lytiškumą, lytinį erzinimą ir išnaudojimą, pagarbą vaiko orumui ir atsakomybę, vaikų gebėjimą spręsti konfliktus, ugdyti pedagogams gebėjimą atpažinti vaiką, patyrusį smurtą (ir seksualinę prievartą). Šiam tikslui siekti turi būti numatyta pedagogų mokymo jų rengimo ir tobulinimosi institucijose sistema, leidžianti pedagogams įgyti žinių minėtais klausimais;

19.2.1.2. kiekvienos vaikų ugdymo institucijos vidaus taisyklėse numatyti pedagogų ir moksleivių pareigas, teises ir atsakomybę, nustačius seksualinį smurtą prieš vaikus; pedagogus ir moksleivius įpareigoti įtarus smurtą ar seksualinę prievartą prieš vaikus apie tai raštu informuoti mokyklos direktorių;

19.2.1.3. ypač daug dėmesio skirti mokyklos kolektyvo požiūriui į vaikus, kaip lygiavertį suaugusiųjų partnerį, formavimui pabrėžiant vaikų lygiateisiškumą bei jų interesų svarbą; skleisti informaciją apie Jungtinių Tautų vaiko teisių konvenciją, siekiant supažindinti vaikus su jų teisėmis ir pareigomis; rūpintis, kad pedagogai daugiau bendradarbiautų su vaikų šeimomis, ypač įtarus smurto atvejį, didinti mokykloje dirbančių socialinių pedagogų vaidmenį;

19.2.2. II etape:

19.2.2.1. pedagogų tobulinimosi institucijose organizuoti kursai ir seminarai pedagogams, rengti pokalbius apie vaikų patiriamą seksualinę smurtą bei prievartą prieš juos, jų seksualinį išnaudojimą ir šio reiškinio prevenciją;

19.2.2.2. į formalųjį ir neformalųjį vaikų ugdymą įtraukti žinias apie vaiko teises ir pareigas, brandaus lytiškumo ugdymą, seksualinės prievartos pavojus, taip pat vaikų prievartos prieš vaikus prevencijos klausimus;

19.3. metodinės medžiagos rengimo. Siekiant įgyvendinti programoje numatytus tikslus šioje srityje būtina:

19.3.1. I etape:

19.3.1.1. atlikti mokslinį metodinį tyrimą apie seksualinės prievartos prieš vaikus mastą;

19.3.1.2. parengti pedagogams, socialiniams darbuotojams, policijos pareigūnams ir medicinos darbuotojams metodinę medžiagą apie vaikų lytiškumą, lytinį erzimą ir išnaudojimą, vaikų patiriamą seksualinę prievartą ir komercinį seksualinį išnaudojimą, taip pat apie tai, kaip atpažinti vaiką, patyrusį seksualinę prievartą;

19.3.2. II etape:

19.3.2.1. parengti specialistams metodines rekomendacijas, kaip atpažinti seksualinės prievartos prieš vaiką požymius;

19.3.2.2. parengti medicinos institucijoms metodikas, pagal kurias galėtų būti gydomi ir reabilituojami vaikai (ir vaiko šeimos nariai), patyrę seksualinę prievartą;

19.4. specialistų rengimo. Šiuo metu tik kai kuriose specialistų rengimo institucijose studentams dėstomas vaiko teisių ir jų apsaugos Lietuvoje bendrasis kursas. Nė vienoje mokymo institucijoje nedėstomas specialus kursas apie smurtą ir prievartą prieš vaikus, vaikų seksualinį išnaudojimą bei minėtųjų veikų padarinius vaiko sveikatai ir socialinei gerovei. Nekalbama ir apie reabilitacijos priemonių taikymo smurtautojams galimybes. Būsimieji specialistai (ypač pedagogai, socialiniai pedagogai, socialiniai darbuotojai, slaugytojos) nemokomi atpažinti vaiką, patyrusį smurtą, prievartą ar seksualinį išnaudojimą.

Specialistų rengimas, jų mokymas ir tobulinimas turėtų vykti 2 etapais.

I etape – 2000 metais turėtų būti sudaryta visuomeniniais pagrindais veikianti nacionalinė specialistų ekspertų grupė (jos sudėtį tvirtins Socialinės apsaugos ir darbo ministerija), kuriai būtų pavesta parengti bendrąsias ir specializuotas mokymo programas specialistams, dirbantiems su vaikais – smurto (ir seksualinio) aukomis, apie tai, kaip atpažinti vaiką, patyrusį smurtą, kaip nustatyti kokį, kaip tokiam vaikui padėti.

Svarbiausia – specializuotas policijos, prokuratūros pareigūnų bei teisėjų mokymas bei tobulinimasis vaiko teisių bei vaiko – seksualinės prievartos aukos apklausos srityje.

Kartu turėtų būti mokomi ir tobulintis pedagogai, asmens sveikatos priežiūros personalas, socialiniai darbuotojai, psichologai.

Specialistų rengimas bei tobulinimasis galėtų būti organizuotas mokymo įstaigose – specialūs mokymo kursai ar specialios mokymo programos specialistams, dirbantiems su vaikais.

II etape turėtų būti organizuojamas specialistų mokymas pagal I etape parengtas ir patvirtintas specialistų rengimo programas. Prie šio darbo turėtų prisidėti įvairūs specialistų rengimo ir tobulinimosi centrai.

Dirbti šį darbą galėtų padėti ir tarptautinės mokymo bei tobulinimosi programos, kursai bei seminarai specialistams, dirbantiems su vaikais, patyrusiais seksualinę prievartą, bei jų šeimomis;

Svarbiausieji reikalavimai specialistams, dirbantiems su vaikais, patyrusiais seksualinę prievartą, pateikti 2 priede;

19.5. vaikų, patyrusių seksualinę prievartą, reabilitacijos ir reintegracijos sistemos kūrimo. Įgyvendinti dalį šios programos nuostatų Lietuvoje jau šiandieną sudarytos tam tikros sąlygos: ne viename mieste veikia vaikų pasitikėjimo ir psichologinio konsultavimo telefono linijos, didžiuosiuose miestuose pradėti kurti krizių centrai vaikams, atsidūrusiems kritinėse situacijose dėl patiriamo ar patirto smurto, tačiau iki šiol nėra bendros reabilitacijos sistemos, kuri leistų tinkamiausiai panaudoti turimus išteklius. Reikėtų taikyti psichologinės pagalbos ir kitas

reabilitacijos priemonės smurtautojams, kuriems Lietuvoje taikomos tik griežtos baudžiamosios normos.

Kuriant vaikų, patyrusių seksualinę prievartą, reabilitacijos ir reintegracijos sistemą, taip pat šiuos nusikaltimus padariusių asmenų reabilitacijos sistemą, būtina: I etape – sukurti duomenų apie seksualinės prievartos prieš vaikus ir komercinio seksualinio jų išnaudojimo mastą bazę, sukurti ir įgyvendinti pranešimo apie vaiką, patyrusį seksualinę prievartą arba seksualinį išnaudojimą, mechanizmą, taip pat tarpžinybinio bendradarbiavimo mechanizmą, parengti vaiko, patyrusio seksualinę prievartą (nukentėjusio nuo jos), apklausos mechanizmą ir metodines rekomendacijas, kaip apklausti tokį vaiką; II etape – sukurti vaiko, patyrusio seksualinę prievartą, ir jo artimųjų psichosocialinės reabilitacijos sistemos modelį, taip pat asmens, prievartavusio vaiką ir esančio tiek įkalinimo įstaigoje, tiek laisvėje, psichosocialinės reabilitacijos sistemos modelį;

19.6. tarptautinio bendradarbiavimo. Sėkmingai įgyvendinti programą labai padėtų tarptautinis bendradarbiavimas ugdant vienodą įvairių valstybių specialistų požiūrį į seksualinę prievartą prieš vaikus ir ieškant tinkamiausių pagalbos vaikams – seksualinio išnaudojimo aukoms ir jų šeimoms būdų.

I etape (vykdant Baltijos Jūros Valstybių Tarybos rekomendacijas) būtina organizuoti seminarus:

vietos savivaldos institucijų valstybės tarnautojams (dienos centrų, vaikus globojančių institucijų darbuotojams, socialiniams darbuotojams, asmens sveikatos priežiūros personalui, vaikų teisių apsaugos tarnybų darbuotojams, pedagogams, kitiems) ir policijos bei prokuratūros pareigūnams. Šių seminarų tikslas – išmokyti juos atpažinti vaiką, patiriantį seksualinę prievartą, suteikti jam neatidėliotiną pagalbą, taip pat skatinti įvairių valstybinių tarnybų specialistų bendradarbiavimą;

valstybinių institucijų valstybės tarnautojams. Šių seminarų tikslas – aptarti priemones, užkertančias kelią vaikų seksualiniam išnaudojimui, aiškinti galiojančias baudžiamąsias ir procesines teisės normas. Seminarų metu turėtų būti išnagrinėta, kuo skiriasi įvairių valstybių įstatymai, reglamentuojantys teisinę atsakomybę už seksualinį komercinį vaikų išnaudojimą.

II etape Lietuvos valstybinės institucijos ir nevyriausybinės organizacijos turėtų aktyviai prisidėti prie tarptautinių projektų prieš seksualinį vaikų išnaudojimą įgyvendinimo. Šiame etape turėtų būti nustatytas tarptautinių programų minėtoje srityje efektyvumas.

V. PROGRAMOS KOORDINAVIMAS

20. Šiai programai įgyvendinti, tarpžinybinei veiklai koordinuoti ir tarptautiniam bendradarbiavimui užtikrinti turi būti sudaryta programos koordinavimo komisija, kurios sudėtį bei veiklos nuostatus tvirtina Socialinės apsaugos ir darbo ministerija.

Nacionalinės programos prieš vaikų

komercinį seksualinį išnaudojimą ir
seksualinę prievartą
1 priedas

**NACIONALINĖS PROGRAMOS PRIEŠ VAIKŲ KOMERCINIŲ SEKSUALINIŲ
IŠNAUDOJIMĄ IR SEKSUALINĘ PRIEVARTĄ ĮGYVENDINIMO PRIEMONĖS (2000–
2004 METAI)**

Priemonės pavadinimas	Atsakingas vykdytojas	Įvykdymo terminas	Išlaidos (tūkst. litų)					Finansavimo šaltinis	
			ekonominė klasifikacija	2000 metai	2001 metai	2002 metai	2003 metai		2004 metai
1. Tobulinti teisinę sistemą									
1.1. I etapas:									
1.1.1. parengti Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso projekto rengimo darbo grupei pasiūlymus dėl nukentėjusių asmenų procesinių teisių užtikrinimo – numatyti specialias vaikų, ypač patyrusių seksualinę prievartą, apklausos taisykles, teisę turėti valstybės paskirtą gynėją ir kt.	Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso projekto rengimo darbo grupė, Socialinės apsaugos ir darbo ministerija	2000 metai	paprastosios nepaprastosios iš viso	-	-	-	-	-	Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto (toliau vadinama – Valstybės biudžetas) lėšos
1.1.2. parengti Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso projekto rengimo darbo grupei pasiūlymus, kaip numatyti specialias baudžiamojo poveikio priemones asmenims už vaikų seksualinę prievartą ir komercinį seksualinį išnaudojimą	Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso projekto rengimo darbo grupė, Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Nusikalstamo prevencijos Lietuvoje centras	2000 metai	paprastosios nepaprastosios iš viso	-	-	-	-	-	Valstybės biudžeto lėšos

1.2. II etapas – įtvirtinti pagrindinius seksualinės prievartos prieš vaikus ir komercinio seksualinio jų išnaudojimo prevencijos ir kontrolės elementus ir įvertinti I etapo priemones	Teisės institutas, Nusikalstamo prevencijos Lietuvoje centras, Teisingumo ministerija	2002-2004 metai	paprastosios nepaprastosios iš viso	- - -	- - -	40 - 40	40 - 40	40 - 40	Valstybės biudžeto lėšos
Iš viso			paprastosios nepaprastosios iš viso	- - -	- - -	40 - 40	40 - 40	40 - 40	
2. Rūpintis švietimu									
2.1. I etapas:									
2.1.1. parengti rekomendacijas ugdymo institucijų vadovams, papildyti institucijų vidaus taisykles ir apibrėžti elgesį įstaigos darbuotojų, įtarusių, kad prieš vaikus panaudotas smurtas, numatyti pedagogų ir ugdytinių teises ir atsakomybę, jeigu įtariamas smurtas ar yra jo pavojus	Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Švietimo ir mokslo ministerija, Sveikatos apsaugos ministerija, Teisės institutas	2000 metai	paprastosios nepaprastosios iš viso	- - -	- - -	- - -	- - -	- - -	Valstybės biudžeto lėšos
2.1.2. parengti specialią informacinę medicininę, psichologinę, teisinę metodinę medžiagą, skirtą specialistams, dirbantiems su vaikais, apie prievartą prieš vaikus ir komercinį seksualinį jų išnaudojimą	Švietimo ir mokslo ministerija, Sveikatos apsaugos ministerija, Teisės institutas, Socialinės apsaugos ir darbo ministerija	2000 – 2001 metai	paprastosios nepaprastosios iš viso	- - -	20 - 20	- - -	- - -	- - -	Valstybės biudžeto lėšos

2.2.1.	Švietimo ir mokslų ministerija, Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, apskričių viršininkų administracijos	2002 – 2004 metai	paprastosios nepaprastosios iš viso	- - -	- - -	50 - 50	50 - 50	50 - 50	Valstybės biudžeto lėšos	
2.2.2.	papildyti formalųjį ir neformalųjį vaiko ugdymą žiniomis apie vaiko teises ir pareigas, brandaus lytiškumo ugdymą, seksualinės prievartos prieš vaikus pavojų ir šios prievartos prevenciją	Švietimo ir mokslų ministerija	2002 metai	paprastosios nepaprastosios iš viso	- - -	- - -	10 - 10	- - -	- - -	Valstybės biudžeto lėšos
Iš viso			paprastosios nepaprastosios iš viso	- - -	80 - 80	60 - 60	50 - 50	50 - 50		
3. Rengti metodinę medžiagą										
3.1. I etapas:										
3.1.1.	atlikti mokslinį metodinį prievartos prieš vaikus masto tyrimą	Socialinės apsaugos ir darbo ministerija	2000 – 2001 metai	paprastosios nepaprastosios iš viso	20 - 20	20 - 20	- - -	- - -	- - -	Valstybės biudžeto lėšos

3.1.2. parengti metodinę medžiagą pedagogams, socialiniams darbuotojams, policijos pareigūnams ir medicinos darbuotojams: apie lytiškumą, lytinį erzinimą ir išnaudojimą apie konfliktų sprendimo būdus apie seksualinę prievartą prieš vaikus ir komercinį seksualinį jų išnaudojimą kaip atpažinti vaiką, patyrusį smurtą ir turintį seksualinių problemų (kada ir kaip ištarti seksualinę prievartą prieš vaiką)	Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Švietimo ir mokslo ministerija, Sveikatos apsaugos ministerija, Vidaus reikalų ministerija	2000 – 2001 metai	paprastosios nepaprastosios iš viso	- - -	40 - 40	- - -	- - -	- - -	Valstybės biudžeto lėšos
3.2. II etapas:									
3.2.1. parengti prievartos prieš vaiką diagnostikos metodines rekomendacijas	Sveikatos apsaugos ministerija, Respublikinė universitetinė ligoninė Vaiko raidos centras	2002 metai	paprastosios nepaprastosios iš viso	- - -	- - -	20 - 20	- - -	- - -	Valstybės biudžeto lėšos
3.2.2. parengti gydymo ir reabilitacijos metodikas medicinos institucijoms	Sveikatos apsaugos ministerija, Respublikinė universitetinė ligoninė Vaiko raidos centras	2003 metai	paprastosios nepaprastosios iš viso	- - -	- - -	- - -	20 - 20	- - -	Valstybės biudžeto lėšos
Iš viso			paprastosios nepaprastosios iš viso	20 - 20	60 - 60	20 - 20	20 - 20	- - -	
4. Rengti specialistus									
4.1. I etapas:									
4.1.1. sudaryti nacionalinę specialistų ekspertų grupę ir parengti jos veiklos reglamentą	Socialinės apsaugos ir darbo ministerija	2000 metai	paprastosios nepaprastosios iš viso	- - -	- - -	- - -	- - -	- - -	

4.1.2. parengti bendrąsias ir specializuotas specialistų bazinio mokymo bei tobulinimosi programas: specializuotiems policijos pareigūnams prokurorams teisėjams pedagogams socialiniams pedagogams asmens sveikatos priežiūros personalui socialiniams darbuotojams psichologams	nacionalinė specialistų ekspertų grupė, mokymo institucijos, specialistų rengimo ir tobulinimosi institucijos	2000 – 2001 metai	paprastosios nepaprastosios iš viso	- - -	60 - 60	30 - 30	- - -	- - -	Valstybės biudžeto lėšos
4.2. II etapas – organizuoti mokymą pagal parengtas specialistų tobulinimosi programas, parinkus mokymo įstaigas, centrus	nacionalinė specialistų ekspertų grupė	2002 – 2004 metai	paprastosios nepaprastosios iš viso	- - -	- - -	60 - 60	60 - 60	60 - 60	Valstybės biudžeto lėšos
Iš viso			paprastosios nepaprastosios iš viso	- - -	60 - 60	90 - 90	60 - 60	60 - 60	
5. Rūpintis reabilitacija ir reintegracija									
5.1. I etapas									
5.1.1. sukurti duomenų apie seksualinės prievartos prieš vaikus ir komercinio seksualinio jų išnaudojimo mastą bazę	Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Sveikatos apsaugos ministerija, Vidaus reikalų ministerija, Švietimo ir mokslo ministerija, Nusikalstamo prevencijos Lietuvoje centras	2000 – 2001 metai	paprastosios nepaprastosios iš viso	30 - 30	60 100 160	- - -	- - -	- - -	Valstybės biudžeto lėšos

5.1.2. parengti pranešimo apie vaiką, patyrusį seksualinę prievartą arba komercinį seksualinį išnaudojimą, mechanizmą ir pradėti jį taikyti, sukurti ir tobulinti tarpžinybinio bendradarbiavimo mechanizmą	Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Sveikatos apsaugos ministerija, Vidaus reikalų ministerija, Švietimo ir mokslo ministerija	2001 metai	paprastosios nepaprastosios iš viso	- - -	30 - 30	- - -	- - -	- - -	Valstybės biudžeto lėšos
5.1.3. parengti vaiko, patyrusio seksualinę prievartą (nukentėjusiojo) apklausos mechanizmą ir metodines rekomendacijas, kaip tokį vaiką apklausti	Vidaus reikalų ministerija, Sveikatos apsaugos ministerija, Lietuvos Respublikos generalinė prokuratūra, Vaikų teisių apsaugos tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos	2001 metai	paprastosios nepaprastosios iš viso	- - -	30 - 30	- - -	- - -	- - -	Valstybės biudžeto lėšos
5.2. II etapas:									
5.2.1. kurti vaiko, patyrusio prievartą, ir jo artimųjų psichosocialinės reabilitacijos sistemos modelį: kurti vaikų krizių centrus (investiciniai vaikų krizių centrų steigimo projektai) teikti kvalifikuotą pagalbą šeimai, ją konsultuoti ir organizuoti šeimos terapiją (multidisciplinos komandos) kurti telefonų linijų sistemą	Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Sveikatos apsaugos ministerija, Vidaus reikalų ministerija, Nusikalstamo prevencijos Lietuvoje centras	2002 – 2004 metai (kasmet)	paprastosios nepaprastosios iš viso	- - -	- - -	10 500 510	10 500 510	10 500 510	Valstybės biudžeto lėšos, kiti fondai

5.2.2. kurti asmens, prievartavusio vaiką, psichosocialinės reabilitacijos laisvėje ar įkalinimo įstaigoje sistemą (rengti metodiką)	Vidaus reikalų ministerija, Sveikatos apsaugos ministerija, Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centras	2003 – 2004 metai	paprastosios nepaprastosios iš viso	- - -	- - -	- - -	300 100 400	300 100 400	Valstybės biudžeto lėšos
Iš viso			paprastosios nepaprastosios iš viso	30 - 30	120 100 220	10 500 510	310 600 910	310 600 910	
6. Organizuoti tarptautinį bendradarbiavimą									
6.1. I etapas:									
6.1.1. įgyvendinti Baltijos Jūros Valstybių Tarybos rekomendacijas kovos prieš vaikų seksualinį išnaudojimą klausimais – nustatyti, ką turėtų nuveikti vietos savivaldos institucijų valstybės tarnautojai	Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Vaikų teisių apsaugos tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos	2000 – 2001 metai	paprastosios nepaprastosios iš viso	- - -	20 - 20	20 - 20	- - -	- - -	Valstybės biudžeto lėšos, kiti fondai

6.1.2. įgyvendinti Danijos Užsienio reikalų ministerijos ir Socialinių reikalų ministerijos bei Lietuvos Respublikos Sveikatos apsaugos ministerijos ir Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos sutartį dėl socialinės iniciatyvos suteikimo pavojuje esančioms socialinėms ir (arba) izoliuotoms asmenų grupėms Lietuvoje	Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Sveikatos apsaugos ministerija	2000 – 2001 metai	paprastosios nepaprastosios iš viso	- - -	- - -	- - -	- - -	- - -	- - -	Danijos Vyriausybės tikslinė parama
6.2. II etapas:										
6.2.1. įgyvendinti bendrus tarptautinius projektus, susijusius su priemonėmis, neleidžiančiomis seksualiai išnaudoti vaikų, kartu su valstybinėms institucijoms ir nevalstybinėms organizacijoms	Socialinės apsaugos ir darbo ministerija	2002 – 2004 metai	paprastosios nepaprastosios iš viso	- - -	- - -	20 - 20	20 - 20	20 - 20	20 - 20	Valstybės biudžeto lėšos
6.2.2. nustatyti tarptautinio bendradarbiavimo vaikų komercinio seksualinio išnaudojimo prevencijos srityje programų efektyvumą	Socialinės apsaugos ir darbo ministerija	2004 metai	paprastosios nepaprastosios iš viso	- - -	- - -	- - -	- - -	- - -	- - -	-
Iš viso			paprastosios nepaprastosios iš viso	- - -	20 - 20	40 - 40	20 - 20	20 - 20	20 - 20	

Iš viso nurodytosioms priemonėms vykdyti		paprastosio	50	340	260	500	480
		s	-	100	500	600	600
		nepaprasto -sios iš viso	50	440	760	1100	1080

Programai įgyvendinti 2000–2004 metais prireiks 3430 tūkst. litų.

Nacionalinės programos prieš vaikų

komercinį seksualinį išnaudojimą ir
seksualinę prievartą
2 priedas**SVARBIAUSIEJI REIKALAVIMAI SPECIALISTAMS, DIRBANTIEMS SU VAIKAIS,
PATYRUSIAIS SEKSUALINĘ PRIEVARTĄ**

Bazinis išsimokslinimas	Mokymo įstaiga	Mokymo turinys
Asmens sveikatos priežiūros specialistai: medicinos seserys gydytojai	aukštesniosios medicinos mokyklos, Kauno medicinos universitetas, Vilniaus universiteto Medicinos fakultetas	turėtų būti dėstomas bendras kursas: apie vaiko teises bei šių teisių pažeidimus vaiko teisių apsaugos sistemą, principus
Pedagogai	aukštesniosios pedagoginės mokyklos, Vilniaus pedagoginis universitetas, Klaipėdos universitetas, Šiaulių universitetas	
Socialiniai darbuotojai	Utenos aukštesnioji medicinos mokykla, Vilniaus universitetas, Kauno Vytauto Didžiojo universitetas	dėstoma dabar
Socialiniai pedagogai	Vilniaus pedagoginis universitetas, Klaipėdos universitetas, Šiaulių universitetas	
Psichologai	Vilniaus universitetas, Kauno Vytauto Didžiojo universitetas	
Teisininkai	Vilniaus universitetas, Lietuvos teisės akademija	
Policijos darbuotojai	Lietuvos teisės akademija	

Specialusis išsimokslinimas	Mokymo įstaiga	Mokymo turinys
Asmens sveikatos priežiūros specialistai: medicinos seserys pediatrai šeimų gydytojai psichiatrai	medicinos seserų tobulinimosi kursai Vilniaus universitete ir Kauno medicinos universitete	pagal atliekamo darbo turinį ir specifiką
Pedagogai	Mokytojų kvalifikacijos institutas (Vilnius)	pagal atliekamo darbo turinį ir specifiką
Socialiniai darbuotojai	dabar juos rengiančios įstaigos ir Socialinių darbuotojų rengimo ir tobulinimosi centras prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos	pagal atliekamo darbo turinį ir specifiką
Socialiniai pedagogai	dabar juos rengiančios įstaigos ir Mokytojų kvalifikacijos institutas	pagal atliekamo darbo turinį ir specifiką
Psichologai	Kauno Vytauto Didžiojo universitetas, Vilniaus universitetas	pagal atliekamo darbo turinį ir specifiką
Teisėtvarkos pareigūnai: policininkai prokurorai	Lietuvos teisės akademija, Prokurorų rengimo centras	pagal atliekamo darbo turinį ir specifiką
Teisėjai	Teisėjų mokymo centras	pagal atliekamo darbo turinį ir specifiką